

Dodatek k listu prof. T. G. Masaryka. Prof. Masaryk žádá mne, abych dodatkem k jeho listu sdělil, že tam, kde mluví o mém článku *Víra kulturní* (na začátku posledního odstavce na str. 204), měl z něho na mysli *passus*, v němž prohlášení svou víru kulturní za víru etickou.

Meditace

sluje nový katolický čtvrtletník pro umění a filosofii, který redigují pp. V. Bitnar, J. Kratochvíl a Fírlé-Pacovský, tedy přední spolupracovníci na týdeníku *Nový věk*. Ke cti nového orgánu dá se říci nejprve, že jest prost surovostí a perfidností, kterými se tak smutně vyznačoval Dostálův měsíčník *Nový život*. Bylo by také nespravedlivě neuznat, že nový měsíčník přináší již v prvním sešitě svým sem tam práci dobrou a slušné umělecké úrovně. Platí to hlavně o jeho veršové části: básnické překlady Bouškovy z *Aubanela* jsou práce opravdu umělecké, item některé číslo Leubnerovo. Mnohem slabší jest krásná próza a essayistika, jak ji alespoň podává 1. číslo, a bezradností a nedostatkem nových podnětů a směrnatých hledisek trpí zcela patrně rubriky literární a umělecky kritické; zde koketuje se s různými módními zjevy napravo, nalevo, ale zaujmout k některému význačnému zjevu rozhodné a jasné kritické stanovisko buď se nechce nebo nedovede; starý osvědčený *clair-obscur*, ve kterém si libuje moderní katolicismus český od svých plenek, jest pohodlnější. List bude asi hojně žítí a trávití, jak ukazuje již 1. sešit, ze zásob staré mystiky katolické; jest to jeho dobré právo, jako našim dobrým právem jest postavití proti tomu *naš* názor a *naše* přesvědčení. A tu není mně pochyby, že mystická literatura katolická znamená ve svých vrcholných chvílích zajímavou kulturu ducha i srdce, ale dnes přežila a právem přežila: světový názor, o který se opírala a z něhož žila, jest pobořen a každý nový den boří jej dál a víc. Neznamená to, že říše duchová se menší pro nás, naopak: roste, ale s tím rostem a silí i křídla moderního člověka dychtícího po vzletu do ní. Nová mystika — mystika mnohem kladnější — nová cílem i metodou svou, vzniká a roste zvolna před námi, a přírodní vědy připravují bezděky půdu pro ni: nové vědecké názory o ustrojení hmoty na př., nová filosofie evolučních nadějí jsou základem, o něž se opírá již a opře ještě více. A důsledkem toho připravuje se i nová kultura srdce; srdce moderního člověka chce jako lyra chvěti se ve vanu kosmického větru a ve vášnivě bratrské lásce žítí z odvážnějších nadějí, planouti vášnivějšími žáry než srdce světců, nořících se s úzkostností nikterak nesobeckou do představy svého boha a splývajících s ní. Mimo tyto nejkrásnější naděje dneška půjde jistě hlouše a slepě nový orgán, který bude se snažiti křísiti odumřelé a odumírající formy cítění. Tak na př. hned v 1. se-

chische Literatur der Gegenwart v 3. sešitě *Noviny* [viz zde str. 70 a n.]; pověděl jsem tam — vedle sympatií svých k p. Novákovi i k jeho práci — i že nesouhlasím s páně Novákovým pojetím některých figur z poslední fáze našeho literárního vývoje, a ohlásil jsem tam svůj posudek *Nové české poesie*, v němž jsem své námítky proti kritice páně Novákové doložil na několika zjevech (*Novina* č. 4, str. 119 a n. [Viz zde str. 33 a n.]

šitě navrhuje se pracovati o renesanci divadla Calderonova. Znáám a miluju Calderona jako velkého básníka, ale svět jeho, podivuhodně celý, jest i podivuhodně uzavřený a hotový; není tam nic, co by mohlo býti kvasem novému dnešnímu dramatu; všecko jest v něm zužito a vytěženo logikou docela jedinečnou a svou, která jest důsledkem celého světového názoru, o něž se opírá drama Calderonovo — názoru, který nám odcizuje a uzavírá každý nový den. Na zcela jiných kulturních a společenských bojištích bojuje se dnes boj o moderní drama; z plamenů a dýmů jiných krisí a zkušeností, poznání i doufání, než které podává a z nichž čerpá Calderon, rodí se v bolestech a roste zvolna — vedle jiných útvarů společenských a uměleckých — moderní drama.

K jeho vzrůstu nepřispěje podstatně ničím ani renesance dramatu Shakespeara, které stojí přece celou svou inspirací a celým svým názorem dnešku nekonečně blíže než drama Calderonovo. Renaissance Calderonova může býti zábavnou a ušlechtilou hrou literátů a učenců, zajímavou a poučnou lekcí dramatické retrospektivy, — ale vývojovým cílem a drahou dnešního dramatu nepošíne ani o vlásek, zrození a vývoje moderního dramatu ani neuspíší, ani nezadrží.

Ottův Slovník naučný

dokončen byl v nedávných dnech sešitem 631. Chvilu jistě vhodná, zamyslet se nad jeho dějinami, posláním a významem a posoudit jeho hodnotu a charakter. V *Ottově Slovníce* uzavřeno jest kus našeho vědeckého a literárního rozvoje, ale i bezděky, žel, kus jejich bídy. Nedlouho po rozdělení pražské university počaly se připravné práce k *Slovníku*, kterýž byl myšlen svými prvními organizátory — mladou vědeckou generací, která se kupila kolem Masarykova Athenaea — jako *encyklopedie* v plném slova smysle, t. j. jako dílo o filosofickém plánu, organizované vědecky a jen vědecky.

Redakční kancelář, sestavenou r. 1885, vedl prof. Masaryk a pracoval v ní mimo jiné i H. G. Schauer; ale když se stal prof. Masaryk nepopulární bojem rukopisným, odevzdal nakladatel vědecké vedení podniku krajním universitním konservativcům, kteří byli „*beati possidentes*“ ve všech vědeckých institucích a měli za sebou žurnalistiku. První sešit vyšel za redakce Kořánovy a vrchní redakce Tomkovy v lednu 1888; ve vrchní redakci zasedali později Jaromír Čelakovský, Maixner, Studnička, Šolín a — dva theologové, Král a Borový — toto *mixtum compositum* bylo ovšem způsobilé ke všemu jinému, jen ne k tomu, pojmut a organisovat slovník jako jednotné výrazné vědecké dílo, citlivé k aktuálním otázkám a bolestem vědeckým, literárním a kulturním. Šťastnější byla redakční kancelář, do níž spadala, čím dál tím víc, většina práce; dostalo se jí v prof. R. Dvořákoví a Pr. Sobotkoví dvou ředitelů jistě horlivých a slušných, ovšemže spoutaných.

Vrchní redakce vykonávala většinou vliv negativní, t. j. sestřihávala někdy hodně malicherné články, které šly nad její rozum a chápací schopnosti, a kam dovedla jít v beztaktnosti, toho dokladem buď jen případ, kdy můj článek o dějinách francouzské literatury troufal si censurovat — zástupce právnické fakulty, tedy čirý neodborník. Následky objevily se ovšem brzy: z *encyklopedie* stávalo se dílo kompromisní, nejednotné — pouhý objemný naučný slovník, pracovaný s malou

souměrností, v němž vedle článků výborných a dobrých paradují články prostřední (jak to přinesla náhodnost jednotlivých spolupracovníků) a v němž zřídka dal někdo jadrnou a otevřenou odpověď na aktuální a naléhavé právě bolesti vědecké, kulturní nebo literární. Scházela právě vyšší vědecká organizace, jemnější ústřední vědecké a literární svědomí. Jen tak mohlo se přihodit — abych uvedl věci bijící přímo do očí — že sub voce *Bůh* tvrdil theologický autor něco, co sub voce *Kant* vyvracel filosof, že článkem *Jan Nepomucký* byl pověřen theolog, kdežto náleželo zde promluvit kulturnímu a literárnímu historikovi českému atd. atd. Z dobrých částí Slovníku, pokud mohu posoudit, jsou *bohémica a slavica* — ale ovšem leckdy ne svou kritickou a filosofickou metodou, nýbrž jen snesenou látkou, v níž zabíhají někdy až do malicherných detailů (platí to zvláště o člancích prof. Voborníka, který psal většinu moderní literatury české, nepodnikl-li tam náhodou zájezd Vrchlický). Malířství a sochařství bylo svěřeno málo prozřívě asi od polovice díla dr Harlasovi a pohofelo většinou žalostně; článek o Rodinovi na př. jest bezmála umělecký škandál.

Ale dost o tom i o jiném. Slovník jest dokončen a pochybuji, že bude opakován brzy pokus spojit v jakýsi kompromisní útvar filosofickou encyklopedii obecných vědomostí a konverzační slovník. Jest třeba přiznati si, že takovéto *všeobecné* encyklopedie se dnes přežily; širší čtenářstvo žádá k rychlé informaci méně objemných a složitých slovníků naučných, které mohou se častěji obnovovat a doplňovat v nových vydáních — čtenář toužíce po poučení zevrubném a vědeckém sáhne raději po encyklopedii *odborné*. (Vadou jest také nešťastná technická stránka Ottova Slovníku. *Každé* heslo musí hledat *nejméně* — nepostihne-li tě ani neštěstí odkazu — na *trojím* místě: nejprve ve všeobecném pořadí hlavním, po druhé v *dotacích* a *opravách toho kterého dílu* a po třetí v suplementovém svazku konečném. Tyto dodatky a opravy na konci *každého dílu* byly nešťastná myšlenka!) Se svými světlými i temnými stránkami zůstane tedy Ottův Slovník asi nadlouho příznačný době, v níž vznikl.

Zároveň počaly vycházet *Doplňky* k Ottovu Slovníku, jichž jest ovšem na výsost potřebí. Přál bych si jen, aby byly pracovány s větší bedlivostí než první sešit, právě vydaný, který neobstojí ani při prohlédnutí docela zběžném. *Allenberg* jest na př. autor příliš významný a konečně i v Čechách příliš čtený, aby směl býti zde přehlížen.

Kus naší kulturní bídy

odhalil veřejný projev výboru Mánesa, uveřejněný 12. července [1908] v listech českých a nadepsaný *Za očistu uměleckých škol českých*. List výboru Mánesa vypisuje zevrubně umělecký úpadek i postupnou utrakvisaci Akademie umělecké, založené zemělým Hlávkou a myšlené jím jako ústav český; že Akademie se utrakvisovala vlastně zněmčovala, toho vinu nese nejprve její sbor profesorský, který raději dal si vnutiti za kolegu výtvarníka ryze německého, než by se doplnil některým mladým moderním výtvarníkem českým. Nenávist starých pánů, kteří svou uměleckou

1 - [Viz Kritické projevy 6, str. 170 a n.]

úlohu dohrávají, jde vůči mladým, svěžím silám, zejména členům Mánesa, do krajnosti a nezastavuje se ani před prostředky, které poškozují celkovou věc národní. Profesori Akademie jezdí na principu autonomie sboru, který se chce doplňovati po své vůli a nedá si vnucovat za kolegu nikoho zvenčí — ale princip tento dovedli staří páni uhájiti jen proti *svým* a ne proti *vládě*. Dovedli se postavit proti tomu, aby byl na Akademii dosazen malíř i tak neutrální a nenovotářský, jako jest *Knüpfer*, ale nedovedli překazit jmenování prof. *Thieleho*, nota bene umělecké mediokrity, která měla na Akademii, jak správně poznamenává výbor Mánesa, jen poslání politické... Na druhém místě obviňuje list Mánesův české vůdčí kruhy politické, které jsou nepřístupny každé odborné informaci a nedovedou čeliti *positivními iniciativními návrhy* německému odpůrci, znamenitě informovanému a vždy parátnímu, houževnatému i soustavně výbojnému. Na straně české není *pevného kladného uměleckého a kulturního pokrokového programu*, jehož provedení by se česká politika soustavně a metodicky domáhala. Tento stav vymstíl se ovšem zase jednou krutě. Došli jsme dnes k tomu, že vedle ryze *německé* Akademie, založené na širokých moderních pokrokových základech a organisované po nejlepším moderním programu, budeme míti ústav byť ne utrakvistický, alespoň (a to neváží méně) necelý, zakrnělý, opožděný za časovým uměleckým rozvojem, řízený uměleckými silami krajně nesnášlivými a nepřístupnými moderním myšlenkám vývojným... Proto volá Mánes po obrodě české Akademie výtvarné, po *obrodě, která by šla ke kořenům* a odstranila zlo v základě. Chce opravdové, vysoké umělecké učení, učení opravdu *české* a opravdu *moderní*, které by vedle škol posud na něm zřízených bylo doplněno i školami *pro malbu monumentální, krajinomalbu, architekturu, sochařství a grafiku* a jehož vedení a správa byla by přiměřeně zmodernisována, což nelze než doslova podpsat.

Aféra Městského divadla vinohradského

napíná a pobuňuje již déle týdne všecku českou veřejnost. Vnitřní poměry na divadle Vinohradském byly již delší dobu napjaty do krajnosti, a stačila jakákoliv vnější příležitost, aby rozkvašený nápoj překypěl. Podnětem k veřejné rozrážce, která rychle vzrostla v nenávistný boj na život a na smrt, byla hrubá nešetnrost, s jakou přijal správní výbor družstva ředitele Šuberta, vrátivšího se právě z umělecké výpravy vídeňské; byť výprava tato neznamenalá toho uměleckého vítězství, jak se zdá většině naší veřejnosti, nelze přece upříti Šubertovi ani ušlechtilé opravdovosti, ani vůle nejlepší a nejryzejší, ani opravdových zásluh jeho ředitelské činnosti — všecky rekriminace byly jistě (mírně mluveno) nemístné i neváčasné. Insultovaný ředitel vzdal se své funkce, s ním však mimo nadání správního výboru ztotožnil se celý personál divadla Vinohradského, operní i činoherní, a zahájil stávkou; chce vrátiti se k divadelní práci jen za podmínky, že bude divadlu zachován Šubert ředitelem a že budou zbaveni svých míst šéf opery Čelanský a sekretář Štech, v nichž vidí členstvo intrikány, nepřátelské sobě i klidnému vývoji ústavu. Pokusy, snažící se prostředkovati mezi nepřátelskými tábory, se rozblý, a tak dojde asi k likvidaci starého družstva; zatím pracuje se již na utvoření družstva nového, liberálnějšího, prodchnutého duchem opravdovější lásky umělecké, v němž by bylo zastoupeno